

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historia Provinciæ Paraquariæ Societatis Jesv

Techo, Nicolas

Leodii, MDCLXXIII.

Liber Decimus-Quartus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38528

HISTORIÆ
PROVINCIAE PARAQUARIÆ
SOCIETATIS JESU
LIBER DECIMUS-QUARTUS.

CAPUT

I.
De obsecra-
tione Epi-
scopi Para-
quariensis
controver-
titur.

1644.

*Cordubensis
Academia
censet non
consecrandū
sine litteris
Apostolicis.*

*Inde ortam
Societatem
Præsulis of-
fensio.*

INTER has res annus millesimus sexcentessimus quadrage-
simus-quartus vertebatur, controversiā de consecratione
Illustrissimi Domini Bernardini de Cardenas Episcopi Para-
quariensis memorabilis: cui in Peruvia versanti Philippi
Quarti Regis Catholici litteræ dudum allatæ fuerant, qui-
bus ad Paraquariensis Ecclesiæ Insulam, si accederent dip-
lomata Summi Pontificis, evhendus nunciabatur. Grata
fuerat electo Præsuli ea honoris exhibitio: angebat tamen
hominem dilatio factorum diplomatum, quibus Summus Pontifex Regis volun-
tatem ratam habere solet, & extra ordinem concedere, ob Insularum in Indiis ra-
ritatem, ut electus præter morem ab uno tantum Episcopo consecratur. Moræ
ergo impatiens, consiliorum suorum vires in id intenderat, utrum scilicet iure ali-
quo sibi liceret prævertere communem ordinem, & in tanto locorum intervallo
Summi Pontificis mentem interpretari. Qua de re ab eo rogata sententiam,
Academia nostra Cordubensis apud Tucumanos docto prudentique scripto re-
sponderat, id neutiquam ex sapientum virorum placitis, aut factorum Conciliorum
Pontificumque decretis, aut Catholicorum usu licere. Sed curus ostentati ho-
noris non audiit prudentis consilii habenas. Non expectatis itaque Summi Pon-
tificis litteris, ab uno tantum Episcopo in Episcopum consecratus, ad Paraquariæ
Ecclesiam se contulit, deditque locum ferventissimæ controversiæ, quæ ex par-
tium allisu ignem expromens, per diversa loca scintillas sparsit utrique orbi spe-
ctabiles, & alteri calamo in multos annos calamitosæ historiæ materiam præbituras:
nam ego, ne veritatem inquinem aut offendam, creperi negotii primordia & ve-
xationum radices attingere satis habui; ab earum rerum narratione abstinere
certus, quæ ex his radicibus ortæ per subsequencia tempora sese pernicialiter dif-
fuderunt. Quamquam non subterfugiam præcipuas calumnias in medium addu-
cere, quæ hæc occasione ortæ, temporis decursu ad liquidum tandem deductæ sunt:
conducibile enim est universas simul, & sicut inter se coherent, non observatis
temporibus conjungi, ut uno quasi intuitu perspectæ eam omnium animis imprin-
tant opinionem, quam merentur. Postquam ergo se prodidit novi Præsulis offen-
sio, Societatis ofores, repertâ opportunitate, antiquas calumnias renovare, &
novas non abnuerunt obtrudere cæperunt; quarum palmaris fuit auri Urvaicensis
fabula, jam dudum explosa, & rursus eâ tempestate per utrumque Orbem disse-
minata. Verum ut suo cuique auctori & figulo sua signa attribuiam, ope-
ræ pretium est fabulæ rotam revolvere, & ad terminum unde prodiiit re-
troagere.

CAPUT

II.
Societas re-
perti ad
Urvaicam
auri falsò
accusatur.

*Calumnia
auctor.*

MULTIS retrò abhinc annis infimæ sortis homo Bonaventura Indus in portu
Boni-aëris partim arbitrio suo, partim in religioso conventu diu inter do-
mestica servitia educatus, ex animi inconstantia ad palabundos Ethnicos, & post
varios casus ad Japeiviensem Urvaicæ Neophytorum nostrorum coloniam se con-
tulit, unde simulatâ prius aliquandiu pietate, alterius conjugem ad libidinem rap-
tam abduxit. Sed è fuga retractus ad flagra, ne Neophytos exemplo corrumpere,
ad portum Boni-aëris postliminiò remissus est, ubi, nescio quo instigatore, tam

bellè

belle perireque de auro ab Societate Jesu in Urvaica invento fabulam exornavit, ut etiam cordatis hominibus imposuerit. Narrabat enim constantissime, se eruendo auro diu multumque ad Urvaicam infudasse, tantamque vim coacervari, ut semimodius triduo tantum labore auri probati minutalibus impleri soleret. Addebat sibi, tam dulci re inescato, venisse semel in mentem, ut magnum auri pondus abs se repertum clam ad præcognitam fugam & privata commoda seponeret. Verum talia meditantem ab consilio sodali apud Societatis Patres intentati furti insinuatam, flagris & exilio facinoris suspicionem se habisse. Cum hæc palam affirmaret, situm & qualitates aurifodinarum tam scite describebat, compositeque mentiebatur, ut audientium animis plusquam veræ rei similitudinem imprimeret: & jam plus æquo credebatur impostori, serpebatque latius pro vero figmentum: asserentibus præsertim nonnullis religiosi hominibus id nequam in dubiis reponi debere. Cum Societati visum est sui purgandi viam quærere, hanc dissimulare & tacite habere, id Neophytorum saluti, & suo decori perniciosum, existimabat. Legitimè ergo apud Judices conquesta, evicit, ut res diligenter exploraretur. Nec defuere magistratus suis partibus: & tandem re diu multumque examinata, nobilissimus vir Stephanus Avila, fluminis Argentei pro Rege Prætor; publicè pronunciauit, & ad Senatum Regium Madritum scripsit, famam quæ de Urvaicensi auro circumferebatur, ab otiosis hominibus, & in Societatem offensis, fictam pro palatamque fuisse, proinde nullam fidem ei adhibendam. Sic figmentum auctoritate publicâ aliquamdiu evanuit.

DONEC interjecto tempore impostor idem aureum mendacium iterum vendicaret, & refarciret malè textam suæ fabulæ telam. Europæis advenis, auri plerumque avidis, ingerebat hanc auream offam: & ausus etiam est Hyacintho de Laris; Sancti Jacobi generoso Equiti, fluminis Argentei novo Prætori, eandem escam obtrudere. Crede, inquit, ô Prætor, oculato testi; hisce oculis vidi aurifodinas, & duas arces, quas in aurifodinarum præsidium Patres de Societate ad Urvaicam construxerunt, multo milite armisque instructas. Novus Prætor, quamvis non omnino assentiretur impostori, cupiebat tamen vera esse, quæ de auro narrabat; nec apud se satis constituebat, utrum hæc res plus veritatis, quam figmenti haberet. In hoc inquietæ mentis æstu posito litteræ multæ ex Paraquaria adferuntur, quibus Paraquariæ Episcopus affirmabat certis indicibus compertum; aurifodinas ad Urvaicam esse. Enimverò exiliit gaudio impostor, videns adeo splendide per Illustrissimum Præsulem exornari mendacium suum: & res à Prætoris Hyacintho de Laris inter credibiles habita est: qui in auri spem jam dudum versus, quam celeritè potest ad id negotium se expedit. Quadraginta igitur militibus stipatus, assumpto in aureæ, si Superis placet, fortunæ consortium viro nobili Martino Vera, aurifodinæ in Peruvia Domino, necnon metallorum tentatore peritissimo, & Bonaventura auri indice se sequi jussu, adverso Paraná flumine (quod felix faustumque novo Jafoni) iter ducentarum leucarum arripit. Bonaventura causæ suæ diffidens in itinere evanuit. Ob eam fugam Prætor spe diminutus, perrexit tamen, & in oppida ab Societate constructa magnificè inductus, dissimulatâ adventus sui causâ, nihil per quatuor quos secum ducebat interpretes ab Indis clam inquirebat diligentius, quam ubi aurum fabricaretur. Quâ re cognitâ, Franciscus Diastanius, Sociorum Paranensium Urvaicumque præfectus, supplicem libellum ex juris norma obtulit, quo postulabat, ne secretò tantum, sed publicè, de aurifodinis inquireret, & scriptis ad Episcopum, & Prætoris Paraquariensem litteris, per citatum tabelarium diem legitimè diceret, auri Urvaicensis, si qui essent, indicibus, aut palinodiam canerent: è re enim Societatis fore, si semel ad liquidum reduceretur calumnia, & criminis suspitione tanti testis auctoritate liberaretur. Prætor laudato consilio, utrumque non illibenter præstitit; & interim dum responsum præstolatur, è Parana ad Urvaicam se conferens mandat militibus, ut nullum lapidem non moveant ad eruendum è latebris aurum; qui primus invenisset cohorti militum præficiendum, & veste splendidâ, necnon ducentis Philippæis, abs se donandum spondet. Non

defuere

Calumnia
legitimè ex-
pungitur.

CAPUT
III.

Iterum ite-
rumque in-
quiritur in
aurum Ur-
vaicense.

Hyacinthus
de Laris in
spem venit
auri repe-
riendi.

Crescit spes
novi indi-
cisi.

Calumnia
auctor su-
git.

Stultus in au-
rum indagat-
ur.

*Indagatoris
falsâ spe ab
Adolescen-
tulo trahuntur.*

defuere partibus suis & tantis spebus milites, tantumque fecere perferutando, investigando, indagando, ut fabam repeterint: adolescens namque in Mbororeo ad Urvaicam oppido inventus, qui affirmaret se, cum puer esset, à patre suo dudum mortuo ad aurifodinas deductum, recteque scire locum, & eò perrecturum, si qui se sequi vellent. Enimvero exultare miles, qui primus tantæ rei indicium acceperat, ad Prætorem pergere, Centurionis insignia postulare, promissa exigere, sibi, Prætori, Reip. & Regi Catholico de tanta fortuna gratulari. Sed Prætor, re examinatâ, titubare adolescentem reperit, & indicium firmitate carere: nam vix quinque annorum puer parentem amiserat, fierique non poterat, ut tantillæ ætatulæ infans, præsertim Barbarus, quæ gleba, quis lapis auro scaretet, discerneret. Tamen ne negligentia sibi & Societari aliquando fraudi esset, voluit ut eò duceretur adolescens, quò se duci à parente suo olim affirmabat. Sed difficillimo itinere Martinus Vera & sex milites eò missi, re multum diligenterque exploratâ nihil ex immenso labore consequuti sunt, quàm ut commilitonum in se dieteria, & lepidos sales, provocarent. Quippe rudis adolescens, quid aurum differret à ferro, quid saxum ab adamante, nondum noverat; & pro auro cochlearum assatum, limacumque splendidas domos, infantia suæ crepundia, hominibus talium rerum non admodum avidis ostendit. Ex frustrata spe exarsere militum animi in nebulonem, unis patibulo affigendum, aliis auribus & naso truncum, popularium ludibrio exponendum decernentibus. Vicit tamen Societatis sententia, hanc ruditatem, levi supplicio, ut cum pueris fieri solet, multandam affirmantis: expediebatque adolescentem vivere, ut, re exigente, temeritatis suæ amplissimus testis esse possiet.

CAPUT
IV.
Calumniæ
author pali-
nodiam ca-
nit, & casti-
gatur.

DUM hæc agerentur, è Paraquaria, omnium expectatione citius, cursor cum litterarum fasciculo rediens, variâ spe omnium animos suspendit. Prætor, moræ impatiens, traditas Paraquariensis Præfecti litteras referat, quibus aserebat de Urvaicensi auro multa se ex fama audivisse, sed hæcenus nullum inventum à se esse, qui id vidisse, aut certis indiciis comperisse, affirmaret. Exinde Paraquariensis Episcopi litterarum ceram explicans, in omnibus verbis hæsit; nam referebat initio se de Urvaicensi auro certum quid indicaturum. Ubi verò ad eam partem litterarum descendit, in quas sperabat auri indicium daturum, reperit amaram faciem; nempe qui quæreret aurum, Societatem Jesu ex Parana & Urvaica expelleret, nullam rem fore magis auream. Enimvero his perlectis irâ exarsit Prætor, & offensos in nostrum Ordinem otiosorum hominum animos, credulitatemque suam incusans, ægerrimè ferebat tantum iter à se susceptum pro re pulcherrimo Ordini indecora. Quamquam Societas gaudebat rem ad liquidum deduci, quamvis dubii nihil jam subesse videretur, tamen adhuc Prætorem angebat scrupulus de fuga Bonaventuræ, auri Urvaicensis primo indice; & Societas, ut omni criminationis suspitione absolveretur, optabat hominem in manus venire. In his rebus dum sunt, quis credat? nuncium adfertur, Bonaventuram ad Japeivensem Urvaicæ coloniam errabundum venisse, & in potestate esse: nec plures dies intercessere, cum eum vinculis oneratum stitère Prætori. Sed Prætor, ut liberè diceret, vincula demi jubet, benignèque hominem affatus: Age, inquit, ô Bonaventura, ut tuæ & meæ fortunæ fabricator sis, Urvaicense aurum tandiu & toties à te deprædicatum indica: si id facis, omnia summa, etiam supra tuam conditionem, à me expecta. Ille in Prætorem intentus, pernegat se aliquando de auro Urvaicensi cuiquam quidquam loquutum. Jocari desine, inquit Prætor, in re seria: ad Urvaicam stamus: dic quo loco sitæ sint arces milite & armis ad aurifodinarum præsidium ab Societate instructæ, quas mihi tu tam distinctè delineasti, ac si Mediolanensis arcis munimenta omnia aliquando vidisses? Non jocor, inquit, ô Prætor, sed seriò affirmo, me nec de his arcibus quidquam scire, nec in mentem mihi aliquando venisse, ut dicerem aurum, aut auri umbram, ad Urvaicam esse: de arcibus verò nec per somnium quidem cogitavi. Mentiris impostor, subintulit irâ plenus Prætor, tu mihi centies, tu aliis millies aurum illud obtulisti. Si quid tale dixerim, inquit nebulo, meâ in ebrietate positi fuerunt deliria. Enimvero Prætor toto corpore exandescens sycophantam vinciri,

*Calumniæ
author in
manus ve-
nit.*

*Examina-
tur.*

*Negat se in-
dicium de-
disse.*

equuleoque

equaleoque suspendi iubet, & acriter torqueri. Sed per summa tormenta nihil expressum aliud, quam quod verum affirmaret, cum negaret se quid de phantastico Urvaicensi auro referre. Ergo, inquit Prætor, capite lues calumniam. Jamque destinabatur ad ultimum supplicium, quando Socii, Ducis sui memores pro hostibus suis orantis, à Prætoris postulanti, ut mitius plecteretur. Non evasit tamen cruentam ducentorum verberum flagellationem, & extra provinciam perpetuum exilium. Atque hæc fuit aureæ fabulæ catastrophe, quæ utrum plus detrimenti, quam veræ laudis, Societati attulerit, prudens Lector dispiciet.

SED quamvis in America, eo maximè quo retuli modo, expuncta calumnia fuerit: in Europa tamen, quò cupidissimi auri fama volaverat, adhuc vigeat. Nonnulli enim Societatis ofores, quòd coram auri non sunt, litteris ad Senatuum Regium datis, auri Urvaicensis ab Societate reperti indices se professi fuerant, arbitrati forsitan calumniam ob intervalla locorum nusquam ad liquidum reductum iri. Sed secus, quam cogitaverant, accidit. Nam postquam Senatûs Regii jussu, Garabitus Senator Regius reperit accusationem firmitate catere, delatores ipsos ultrò se mentitos fuisse falsos, partim grandi pecuniâ, partim exilio multavit. Sed quia Garabitus coram ad designata Urvaicæ loca non descendisset, & ideo malè factam telam sycophantæ retexuissent, rursusque Societatem de reperto ad Urvaicam auro apud Regem accusassent, tandem Senatus Regius cum severissimis mandatis Joannem Ulasquium Valverdiem Senatorem Regium, auctum inspectoris Regii titulo, & Paraquariensis Præturæ dignitate, fastidioso negotio finem imponiturum è Peruvia mitti procuravit: qui evocatis ad se veteribus recentibusque auri Urvaicensis delatoribus, secumque cum selecta militum cohorte tractis, ad Urvaicam contendit; ubi examinatis omnium calumniatorum libellis, cum nihil de auro se rescisse, & aut aliorum suavis, aut suâ sponte mentitos scripto dictoque coram Senatore, legitimisque testibus professi fuissent, & nihil propius esset, quam ut deformarentur; rursus Societas intercessit, rogans ut mitius in eos animadverteretur. Igitur Joannes Ulasquius pro potestate sententiam de auro Urvaicensi pronuncians, delatoribus grandi pecuniâ multatis, Societatis famam restituit. Quam sententiam Limæ typis impressam, & per utrumque Orbem divulgatam, postquam ex authenticis instrumentis Rex Catholicus cognovit, laudatâ Societate, quòd pro vexatoribus suis intercessisset, suarum partium esse dixit, in hujusmodi quadruplatores severius animadvertere, ne pœnæ levitas bono publico fraudi esset. Sic Urvaicensis auri fabula post vigesimum pœnè ab origine annum æquali Societatis laude, ac impostorum infamiâ, ex utroque Orbe explosa est; simulque ruit in Socios non Hispanos contorta calumnia, adeò vehemens, ut parùm abfuerit, quin omnes, cum insigni dehonestamento, è Paranensibus Urvaicensibusque missionibus in Europam postliminiò transportarentur.

ADDIDERANT enim aureæ fabulæ propagatores gravissimam criminationem: scilicet ab Patribus Societatis non Hispanis in Urvaicæ littore erutum aurum, ad Brigantium & Gallum, Hispani tum nominis hostes, transmitti, indeque fieri, ut Gallia tamdiu ferociret, & bellum in Catholici Regis perniciem continuaret. Adumbratum veri speciem mendacium est: nam narrabat nonnemo, audivisse se cum in Belgio militaret, & cingeret cum Regio milite Picardiæ urbem, hostilem exercitum ex dejectum & tristem derepentè exiliisse gaudio, ut satis appareret inexpectato quodam subsidio ad novas spes exarsisse, cumque Hispani duces causam investigarent, ab exploratoribus compertum, tantam auri vim ex aula Gallica exercitui transmissam, quanta sufficeret ad stipendia militi liberaliter solvenda, & bellum novo nervo confirmandum. Cum verò ulterius inquireretur unde tanta vis auri Gallo suppeteret? incertis authoribus per exercitum divulgatum, aurum illud Americanum esse, clam per prodicionem ex Urvaica Gallo submissum. Sed subruto aureæ fabulæ fundamento, suapte etiam cecidit superposita transmissi per prodicionem auri sycophantæ moles: adeò nullo Religiosissimorum virorum

*Torquetur.**Cassigatur.***CAPUT V.**

Duo Seniores Regii, rursus in aurum inquirunt.

Garabitus Senator punit auri delatores.

Joannes Ulasquius auri delatores ad Urvaicam convocat.

Convictos mendacii grandi pecuniâ multat.

CAPUT VI.

Criminatio de misso extra Americam Urvaicensi auro exploditur.

Fama mendacii auri fabulosi.

dedecore, ut eâ occasione potiùs excursum sit in singulorum laudes. Et profectò apud omnes constabat, quàm sine probro jam inde à prima fundatæ Provinciæ origine usque adhuc, selectissimi externarum nationum homines religioni amplificandæ operam suam navassent. Nec ignorabatur in hac Australi plagâ, pleraquæ Ethnicorum regiones per eos homines primùm aditas & utilissimè adjutas, multaque oppida ex reductione Barbarorum pro augendo Catholici Regis dominio fundata fuisse: perguntque superstites, spreta Hispanorum urbium commoditate, non contemnendo Christianæ Reipublicæ bono decessorum suorum vestigia premere, nihil satius habentes, quàm si per bonam & malam famam, quamplurimas Ethnicorum animas Christi sanguine redemptas, ideòque quovis auro pretiosiores, è dæmonum tyrannide in libertatem filiorum Dei, & Regis Catholici servitium suavissimum asserant: hoc nempe semper malè habuit habebitque dæmonem, eos homines acerbissimè insèctari solitum, quos suis partibus infensiores esse cognoverit.

Sociorum non Hispanorum laudes.

Animarum estimatio.

CAPUT VII

Calumnia de impeditis ab Societate Regis vestigalibus expungitur.

Socii externi tributo favent.

Philippi IV. Regia libertatis.

Sociorum prudentia.

Philippi IV. in Indos amor.

Ejus Religio amplifcanda studium.

AD quos exturbandos, præter phantastici auri machinam, id etiam demori adhibuit, ut per fautores suos spargeret in vulgus, & Magistratibus obtruderet, ab externis hominibus instillari Neophytis affectum Regio ærario minùs utilem; sed & illud fortiter everberatum est per Senatorem Regium Joannem Ullasquium Valverdiem, qui post inspecta Regis nomine Paranz & Urvaicæ oppida, disertis verbis ad Regem Catholicum scripsit, ex omnibus Societatis Religiosis ad Paranam & Urvaicam elaborantibus nullos abs se repertos fuisse, qui propensioribus animis de tributo ab Neophytis Regi persolvendo agerent: quamquàm non omiserim dicere eam calumniam non in solos externos, sed & in omnes Paranz & Urvaicæ: ut vocamus, Missionarios fuisse projeculatam. Nonnulli enim servitio Indorum inhiantes, Societatem Paraquariensem apud supremos Magistratus absoluti in Neophytos dominii sine fine accusabant, exinde occasione sumptâ, quod Neophyti per tot annos post susceptam Fidem, nec Regi tributum solverent, nec Hispanis fervirent. Sed illa criminatio hominum erati Societatis integritatem, & Regis Catholici Christianam planè prudentiam ignorantium, aut ignorare se simulantium: res enim, uti mox referam, sic sese habet. Cùm multorum annorum experimento constet, Barbaros nullâ re absterri magis, quàm si Europæis hominibus personali, ut vocant, servitio se noverint mancipandos, Societas communicato cum Magistratibus & Præsulibus consilio, cognito Barbarorum genio, cautè admodum eorum terras invadunt, propositaque solummodò Religionis & erga Hispanum Regem obsequii causa, à nulla re cavent magis, quàm ne Barbari in suspicionem veniant se aliquando privatis hominibus servituros: aliquantulum verò cicutatis persuadent Socii, conducibile ipsis fore, si Hispanis mercede se conducant, & aliquod tributum Regi Catholico solvant, cujus armis & autoritate ab hostibus suis defendantur, & cujus sumptibus verè legis Doctores ex Europa transportantur, alunturque. Quas prudentiæ leges Rex Catholicus approbans, illud etiam addidit, ut Neophytos omnes per decennium, ab uniuscujusque ad Fidem conversione computandum, amplissimo Diplomate ab quovis tributo liberaret. Et quia illud temporis spatium nondum satis expolitatis hominibus sufficere visum est, aliud decennium ita indulgit, ut Neophytorum nullus ante vigesimum conversionis annum tributum pendere cogatur: mavult enim Rex Catholicus æterno animarum lucro Christi gazas, quàm ærarium suum ære perituro, discescere; dignum ratus Catholico & Regio animo beneficiis Barbaros ad fidem Christianam allicere; non oneribus ab ea capessenda absterri. Præterea Rex non ignorabat Paranenses Urvaicensesque Neophytos continuis insultibus ab Mamalucis hætenùs vexatos, è patrio solo more, ad propullandum hostem vivere, ideòque prudenter hætenùs tributum non exegit ab eis, quibus aut auxilia, aut stipendia debebantur. Quæ prudentiæ placita pessundantes Societatis calumniatores, in Neophytos nostros, quasi Reipublicæ inutiles, non cessabant pestrepere, & per speciem boni publici privata commoda,

& Indorum

& Indorum servitiâ quærere. Sed tandem calumnia, & otiosorum hominum importuna cupiditas, utcumque quievit. Nam Neophyti omnes Parancenses Urvaicensesque aliquantulam pacem adepti, post condita oppida, & templa erecta, expleto indulti Regii utroque decennio, post censum ab Regio Senatore factum, lubenter Regi Catholico tributum se soluturos spondere.

HUJUS calumniæ additamentum fuit, persuadere voluisse Regi Catholico, Religiosos Societatis, ærarii Regii expensis inutiliter ex Europâ in Paraquariam transportari, aliq̄ue. Hoc nempe etiam angit dæmonem, quòd tot præstantes viri ex Academiâ Europæarum luce, & virtutum religiosarum palæstris, tanquam generosissimi milites selecti, ad se ex antiquâ possessione deturbandum, & ad præliandum bella Domini, veniant. Verùm hujus calumniæ fabricatori abundè mihi fatiscisse hoc volumine videor, tot nationes Regi Catholico per Europæos Socios solâ Cruce armatos subditas; tot regiones sudoribus & sanguine consecratas; tot hominum millia ad partes Christi translata enarrando. Sed Vivat Rex Catholicus, qui quamvis gravissimis bellis implicatus, in summâ ærarii publici penuriâ memor nominis sui, gloriosas expensas facit in mittendis ex Europâ, nutriendisque his, sine quibus (absit verbo invidia) pietas ex his Australibus Americæ regionibus exulare; tot millia Barbarorum aut adhuc gemerent sub dæmonum jugo, aut dentibus rapacium luporum paterent. Attamen otiosi homines, instigante dæmone, ne quid inexpertum ad vexandos expellendosque Socios Paraquarienses relinquerent, ausi sunt eo nomine apud summos Magistratus sugillare, quasi non sanam doctrinam, & hæresim sapientem, Neophytus instillarent.

CUM verò probrosissimæ accusationis causa indagaretur, nullam aliam dabant adversarii, quàm quòd Societas in reddendis Guairanicè Dei & Dei Filii, necnon Dei Matris nominibus, uteretur verbis à linguâ Barbarorum depromptis in suâ ethymologia fœdæ significationis, præstigiatoribusque olim attributis. Sed non perfunctoriè se ab his technis extricavit Societas, opposuitque eorum verborum ab se usurpatorum, per integrum sæculum constantem usum, ab summis & expertissimis hominibus nunquam imptobatum. Josephum Anchietam, virum patris miraculis clarum, qui linguæ Brasiliæ idioma, ab Guairanicâ paucis dialectis tantùm differentis, apprime calluit, eo modo quo Socii Paraquarienses Deum & Dei Filium, necnon Dei Matrem Guairanicè nominant, Brasiliè etiam appellare: Episcopos Paraquariæ omnes, viros clarissimos, Dominicanos, Mercenarios, & Franciscanos, qui in Paraquariâ ante Societatis adventum gloriosissime in reducendis Indis insudârunt, iisdem, quibus postea Societas, verbis usos fuisse. Sanctissimum virum illum Ludovicum Bolaños, Americæ, Seraphicique Ordinis novum sidus, qui duarum Synodorum Provincialium jussu Christianam doctrinam feliciter traduxit, revisitque, non alia adhibuisse verba in explicandis prædictis nominibus, quàm ea, quæ Societas usurpat. Quare cum Concilium Limense ab Summo Pontifice approbatum præceperit, ab catechistis ea verba adhiberi in explicandâ doctrinâ Christianâ, quibus diocesales Synodi uti præcepissent, conclusum est, aut eas Synodos, & Episcopos, & omnem retrò antiquitatem, clarissimosque Religiosorum Ordinum viros & Inquisitores Fidei Brasiliæ traductionis censores, hæresis esse damnandos, vel Societatem absolvendam. Sic in calumniæ autores vertit infamia.

NEC infeliciorem exitum habuit infamatio, quæ Paraquarienses Socios apud summa tribunalia, & in publicis privatisque congressibus, tanquàm schismaticos traducebat: nam cum id idè fieret, quòd Societas sententiam rogata respondisset Episcopo, sine litteris Apostolicis consecrato, nullum jus esse ad Episcopatum: accedente postea Summi Pontificis judicio id idem sentientis, scilicet nullam jurisdictionem Episcopum sic consecratum habuisse determinantis, facillè omni-

Indi Urvaicenses Parancenses, tributum solvant.

CAPUT VIII.
De utilitate Sociorum Europæorum.

Philippus Quartus Rex Catholicus laudatur.

CAPUT IX.
Alia Synchronia de traductione Catecheseos diluitur.

Autores Guairanicæ Catecheseos traductionis.

CAPUT X.
Societatis de consecratione sua doctrina.

bus persuasum est, quàm non schismaticè; sed cum Summo Pontifice consentiens Pataquariensis Societas sententiam dixisset. Verùm antequàm hæc calumniæ ad liquidum deducerentur, quæ interim turbamenta Episcopum Paraquariensem cum Societate commiserint, ut immatura historiæ, ad sua tempora lubentiùs remittam, quàm intricatissimo labyrintho me involvam.

CAPUT

XI.

De Sociis Cordubensibus.

*Joannes Pastor Procurator.**Petri Herrera missio.**Francisci Cordubæ iniqua vita.**Marci Antonii Dejarani virtutes.*

INTER quas turbas Societas, mote suo, per amplissimas regiones Apostolicis exercitationibus infudabat. Cordubæ habita Congregatio provincialis in Procuratorem Romam iturum elegit Joannem Pastorem, virum, in quem concurrebant agendi dexteritas, annorum & officiorum cum laude transactorum autoritas, & ab antiquis ad Indos excursionibus; nuperimâque ad Abipones expeditione, claritudo. Petrus Herrera cum socio, Cordubâ per amplissimum tractum emissus, quater mille capita, magna ex parte Barbarorum Æthiopumque, hinc inde longo inter se intervallo dispartitorum, exhomologesi expiavit: septem & septuaginta capita Baptismo tinxit: vagabundam nationem Baptismum postulantem spe aluit postulatis fruituram, si se veller ad fixum locum, fundato oppido; reducere; renuentem, tanquàm adhuc Evangelio ineptam, Deo commendavit, qui novit maturum tempus unicuique negotio. Cordubensè Collegium duos Sacerdotes extulit, dispartibus meritis, posteritati transmittendos. Nam Franciscus Corduba Aragonensis, quatuor olim vota professus, in provecta ætate sibi nimium ob qualecumque concionandi talentum tribuens, sensu pietatis pedetentim exuto, externos homines in partem inquietorum consiliorum adsciscere sæpè ausus, adeò gravem se æqualibus, majoribusque præbuit, ut domestico carcere includi debuerit; è quo fugâ in Peruvianam elapsus, postquam aliquamdiu Chuquisacæ Senatûs Regii Præsidi, & nostris hominibus imposuisset, Cordubam posthminò retractus, diligentiusque custoditus, tandem factorum penitens in carcere quietiori fato, quàm vitâ, decessit. At Marcus Antonius Dejaranus, Salæ in regno Neapolitano olim natus, quatuor etiam vota professus, æquabili innoxæ vitæ tenore, magno Hispanorum Indorumque proventu, quorum linguam callebat, ab ipsa Provinciæ fundatione Societatem illustravit. Cordubæ Indorum Sodalitatem primus instituit. In Esterensi urbe Tucumanæ principe primus etiam convictui præfuit. Regimen aliquot Collegiorum oblatum constanter & religiose adire respuit. Graves calumnias ab hominibus, sua vitia carpi non ferentibus, in se projaculatas, patientis silentii clypeo, innocentiam manifestante Deo, indemnis excepit. Quinque solidas horas mentalibus precibus quotidie impendebat: ex quo fonte virtutes omnes Religioso viro conducibiles acquisivit. Ejus cadaver omnium Ordinum Prælati, & primores urbis honorificè extulère, magno præsertim fœminarum luctu, diuturno conscientiarum suarum directori parentantium.

CAPUT

XII.

Res gestæ per varia loca carptim narrantur.

*Pium desiderium prægnantis.**Baltazaris Algria infelix exitus.*

ECOLLEGIO Boni-aëris emissarii Socii aliquot baptizavère, avitumque morem quibusdam Neophytis supersticiosè usurpatum, parentum suorum ossa circumferendi, dempsère: aliaque præstitère ab Apostolicis hominibus factitari solita. Inda mulier prægnans, in ultimo agone ideò se illibenter mori vociferabatur, quòd antè sex menses concepta proles in sua alvo sine Baptismo obitura esset. Grata fuit Deo mulieris fides, & desiderium salvandæ prolis: nam ubi illa expiravit, inciso leviter cadavere, viva proles caput exeruit, & post Baptismum expirans, pro cunis & tumulo sollicitæ parentis alvum habuit. Esterenses Socii longè latèque excurrentes, præter alias expiationes, multis adultæ infantilisque ætatis capitibus Baptismum contulère: Riocensis Collegii excursoribus interim domi forisque egregiè etiam elaborantibus. Ea in urbe res accidit memorabilis. Baltazar Alegria juvenis Hispanus, Ibridâ muliere in lascivos amores dudum abusus, nullis humanis Divinisque terroribus ab turpi consortio abstrahi se sinebat, quinimò postquam pellex cœlesti fulmine pænè exanimata fuit, pergebat renuentem, & anteaactæ vitæ seriò penitentem, blanditiis, minis, inflicis que verberibus, identidem sollicitare: nec desistit, donec reluctantem in proximam sylvam raperet. Ubi exerto priùs

pugione

pugione in has voces prorupit: *Ex hoc*, inquit, *loco nos ambos tandem demon abripiet*: quo dicto, nudatam arbori alligavit, detractisque equi habenis feminam laniare cepit; sed vix sex plagas inflixerat, cum infelix Baltazar viribus repente destitutus, JESUM sceleris sui Judicem inclamans, animam exhalavit: cadaver statim à morte foedum in modum intumescens horrore fuit: spectatoribus omnibus ad præteritæ vitæ poenitentiam feliciter permotis. In Sancti Michaëlis urbe, Æthiops pro Christiano habitus, in ultimo vitæ certamine exhomologesi apud unum è nostris ad se evocatum expiari voluit, quâ confessione, ut arbitrabatur, legitime peactâ, ab sensibus alienatus vidit sibi offerri speciem Reginae cælorum duobus Angelis comitatæ, splendore planè cælesti, obviam quasi in placido itinere ultrò occurrentis, sciscitantisque quò demum pergeret: Æthiops candidè respondit, se ad cælum pergere beatitudine donandum; sed Virgo negavit id fieri posse, quòd nulli non baptizato cælum pateret. Porrò retrocedere renuentem blandè iterum compellat Virgo, spondens missurum se qui cum iterum accerseret optato cælo fruiturum, postquam ab JESU Socio Æthiopum instructore Baptisum percepisset, & mox comitibus imperavit, ut ad corpus reduceretur. Æthiops sibi restitutus, factò diligenti examine, repertus est verè olim Baptisum non suscepisse. Igitur adhibitâ priùs catechesi, non frustra lotus, post duas horas moriens ad promissâ loca, ut spes est, evolavit. Sacri animarum excursores, ex hac sede ad Barbarorum terras delati, magorum technas ab Patrum doctrinâ Indigenas deterrentium, & avitis idololatriæ spurcitæque viriis implicantium, multipliciter dissolverunt. In Calchaquinâ valle aliqua affulsit spes convertendæ gentis: igitur quamvis Socii ob præteritam tot annorum Calchaquinorum pervicaciam, ab baptizandis abstinuissent, tamen sub id tempus trecentos fermè infantes sacro Fonte immersere: sperantes fore, ut adulatorum pertinacia, adjuvante Deo, & Sociorum stabili sede, aliquando infringeretur. Bis tota vallis ab Ferdinando Terreblanca & Parricio, Sociis impigris, aliquo cum operæ pretio lustrata est. Pullares, Tagingastæ, & Gualfines, extra vallem etiam aditi, sedem Societatis postulavere; sed dilatis flagitantium votis Societas satis habuit interjecto tempore secundam sedem in valle Calchaquinâ ponere, ex qua eos populos solitis excursionibus procuraret.

AD Urvaicam Socii mille circiter & ducentis capitibus sacras aquas infudere. Nec longè minor fuit in Paranaë oppidis Baptizatorum numerus, pergebantque Neophyti utrobique probatissimis facinoribus Christiani nominis adeptum decus conservare. Unum è multis (si modò ad hunc annum pertinet) feligam. In mulierem, facti epuli inprimis avidam, rusticatum euntem, ausus lascivus juvenis involare, & repræsentato loci secreto ad illicitam voluptatem compellere, repulsam tulit. Illa enim nec animi fortitudine, nec corporis viribus defecta, quamvis sinistra infantem gestaret, prætensâ in invasorem dexterâ, clarâ voce determinatoquæ tuendæ castimonie aut subeundæ mortis proposito, clamat passuram se potiùs strangulari, aut sanguinem sibi hauriri, quàm ut impuris tactibus suæ viduitati labeculam inferri permitteret: horrendum esse & detestandum asserens corpus prostituere, quòd superiori die (nam pridie communicaverat) Christi Corpori pervium fuisset; desisteret itaque suum hospitem laceffere, & contra pectus Deo plenum insurgere, succensamque stygio igne flammam Eucharistici cibi reverentiâ reprimeret. Hæc cum diceret, omni adhibitâ vi contra juvenem reluctabatur, qui ex frustratione effrænati impetûs in rabiem actus, fremens frendensque celeri cursu primam sylvam petit, & ex ea ramum plicatilem arripit, quem in laqueum adaptatum, in collum feminae casti propositi tenacis injicit, & constanter affirmantem se nequaquam permissuram, ut pectus Christi præsentia honoratum impudicis amplexibus violetur, strangulat: & infantem quem illa moriens arctissime stringebat, continuato furore, materno sinu ereptum, terræque allisum, ceu Herodis lanista enecat, mox utrumque corpus, ne scelus detegatur, eodem in loco sepelit. Sed diu latere nunquam potuit ingens scelus, nec parvo pulvere regi

Æthiops de suscipiendo Baptismo monetur.

Trecenti infantes baptizati.

Pullares sedem Societatis postulant.

CAPUT

XIII.
Mulier vidua pro servandâ castitate mactatur.

Infans necatur.

fortitudinis gloria: dum moritur, oritur virtus, & scelus ex sepulchro suâ se enormitate prodit. Ex indicîis igitur detectum facinus, Socios ad laudem pudoris heroicâ morte propugnati, & ad pœnam crudelitatis impotenter perpetrata, excivit.

CAPUT
XIV.

Apud Itatinenses in Foïensi oppido graviter turbatur.

Dominicus Munnoa & Christophorus Arenas vulnera accipiunt.

Socii ludibrio habentur.

Tygris multos devorat.

Nianduabuzuvium excusat.

Itatinenses convertuntur.

Ethnici reducuntur.

Spes propaganda Fidei.

CAPUT
XV.

Petrus Romerus ultra

IN Foïensi Itatinorum coloniâ graviter turbatum est, indigenis Patrum detrectare imperium, & tumultuari, Nianduabuzuvio duce, palam ausis. In quorum pervicaciam Socii invecti, præter vulgi diſteria & potentum minas, plagas etiam retulere. Nam Borobebeus, Nianduabuzuvii nepos, Dominicum Munnoam, contumeliosis verbis prius ab nescio quo affectum, impacto fuste in facie, & alter Christophorum Arenas in capite vulneravit. Vincentium verò Badiam, tumultuosa facinora exprobrantem, Nianduabuzuvius ipse probrosis verbis perstrinxit, addens se mores ab majoribus suis derivatos ad posteros velle transmittere. Nantabagua, alter Nianduabuzuvii nepos, quod virgam dignitatis insigne in inverecundiæ pœnam unus è Sociis sibi ademisset, barbarum in modum excañdescens, publicâ in templo concione perturbatâ, populares suos ad defectionem sollicitans, Patrum doctrinam, utpote Majorum suorum moribus adversam, detestatus, effecit, ut auditores omnes Concionatorẽ desererent. Exinde iussa Patrum, labefactatâ authoritate, nullum apud plebem pondus habebant: summis æquè ac infimis ludibrio erant: Sacris nullus honor habebatur, sacrilegis hominibus omnia profanantibus: servitium domesticum Patribus omne ademptum, caventibus Casiquis, ne quis etiam Sacrum facientibus adesset. Inter has turbas, quasi in vindictam Sociorum, efferata tygris Neophytos undecim, Ethnicos tres, equos viginti, boves aliquot suffocavit: immotis ad hos terrores Tareñsibus, & nihil de sua ferocia remittentibus; donec Socii blanditias & minas frustra experti, severioribus remediis arreptis, Nianduabuzuvium cum filio & binis nepotibus, è Foïensi oppido dissimulanter extractos, ad Japeviensem ultimam Urvaicæ coloniam, ducentis leucis distantem, ne facilis esset regressus, in exilium transportari curarent. Amotis capitibus, alia rerum facies in Itatinis visa est. Templum antea semper vacuum magno concursu frequentari ceptum, catervatim ad catechesim, concionem, & Sacrum audiendum, tantâ promptitudine ventitabant, quanta sperari posset ab maximè piis hominibus. Certamen jam erat inter primores, quis filios templi servitio devoveret. Infames choreæ, metetricii amores, uxorum pluralitates, & ritus Barbarorum aviti, penitus ablegati; in quorum locum successerunt virtutis amor, obsequium erga institutores, æstimatio rerum sacrarum, denique quæque optima: adeo nempe efficax est in utramque partem capitum conditio, qualitates in subjecta membra perniciosè aut utiliter instillantium. Multi Ethnici moribus Nianduabuzuvii antè absterriti, cognito illius exilio, reduci se ad oppidum permisere. Satis constat circa id tempus in Foïensi oppido trecentis & quinquaginta adultæ ætatis capitibus, & triginta supra centum infantibus, salutare aquas infusas fuisse. In Sancti Ignatii colonia, præter magnum parvulorum numerum, sexaginta catechumeni Christo per Baptismum accessere, cæteris, pro more, defectu Catecheseos, in aliud tempus dilatis. Barbari variarum nationum turmatim ad Virginis Foïensis oppidum ventitantes, spem fecere novarum victoriarum. Sed super omnes exhilaravere Socios aliquot Ethnici, aliud Paraquarii fluminis littus hæcenus à Christianis Sacerdotibus intactum habitantes, qui nunciatum venere ob Guaicarorum vicinitatem bellis continuis obnoxiam, multis suorum popularium in animo esse, desertis patriis sedibus, ad proxima Foïensi coloniæ loca transmigrare. Præterea Guairamina, Paraliquini Guiraporum facile principis nepos, ad Socios veniens, supra manuum & pedum articulos, pro more gentis, enumeratis nationibus, quæ cis & trans flumen Paraquarium sunt, accendit virorum Apostolicorum desideria Christiani imperii fines ultra Paraquarium producendi.

HACTENUS Itatinenses Socii ob diminutum operarum numerum, Mamelucorum invasiones, Neophytorumque turbas, cis Paraquarium se continerant.

nuerant. Sed jam pace domi utcumque sancitâ, & aucto Sociorum numero, summo perê desiderabant trans Paraquarium facem Evangelicam inferre: multorum enim relatu cognoverant, eam terram, quæ inter Itatinos & Peruviam, ingenti centum & quinquaginta leucarum tractu in longum variâ latitudine extenditur, frequentissimam esse Barbarorum pagis, nondum Christianam legem professis: sperabantque, plura oppida in ea Americæ parte fundari posse, si se eò Societas intramitteret. Porro difficilis erat hæc Provincia, Ariolorum & Apostatarum face passim infesta; exigebatque hominem expertum æquè ac magnanimum. Quamobrem Franciscus Lupercius Provincialis, cum è præteritis facinoribus tanto oneri parem Petrum Romerum cognovisset, per litteras eum monet, ut quamprimum capesseret Itatinensem provinciam, & trans Paraquarium fluvium produceret imperii Christiani fines. Is ex Assumptionis urbe, in qua Collegium Vicariâ potestate regebat, abiens, superatis fœdissimis paludibus & ericetis, ubi provinciam suam tenuit, adhibitis in consilium Patribus, & Neophytorum primoribus, statim egit, num quid in præsentiarum obstarer, quin ultra Paraquarium fluvium Christianæ leges promulgarentur? Ex quo consilio sic discessum, ut omnes existimarent, rem tot annis & tantis votis expertam non ultra esse differendam. Quare Romerus, assumptis in socios Justo Vansurkio, diu Itatinensi missioni cum laude præfecto, & Matthæo Fernandio, Societatis candidato, necnon ex utroque Neophytorum nostrorum oppido fidelissimis capitibus, anno millesimo sexcentesimo quadagesimo-quinto se dat in viam, transmissoque per Pataguatum, ferocissimorum hominum, fines Paraquario, duodevigesimo ab discessu die primos Barbarorum pagos ingressus, reperit plerosque Societatis famâ præoccupatos, ab Christiana lege non admodum abhorreere: volebatque abundantioris messis desiderio ultra pergere; sed tum ab Sociis, tum ab incolis absteritus est, affirmantibus optima principia corruptum iri, si se præcipitaret.

OB id Romerus, ampliori spe dilatâ, in primis pagis hæretis, apud Curupaum, magni nominis Casiquium, sedem fixit: quod cum convenissent è propinquis locis multi mortales, futuri oppidi aream designat, adiculam Divæ Barbaræ, à Francisco Lupercio Provinciali in patronam novæ provinciæ designatæ, dedicat, erectaque solemnî ritu Cruce, nostræ Religionis initia apud frequentes Barbaros explicat. Qui quia ostenderent, superstitione relicta, Patribus instruendos se velle tradere, omni ope apud Majores suos contendendum putavit, ne tantæ rei promovendæ auxilia opportuna deessent. Quapropter ad Franciscum Lupercium Provinciale litteras dat, postulans, ut quotquot posset Sacerdotes, periculorum contemptores, laborum amatores, gloriæ Divinæ amplificandæ cupidos, animarum Christo lucrandarum avidos, suum in subsidium quamprimum mitteret, non defuturam magnis animis materiam: sperare enim se totam eam regionem, quæ inter Tucumaniam, Peruviam, & Paraquariam, immenso prope intervallo concluditur, devictis ferocissimis nationibus, pulso dæmone, Christo posse subjugari. His peractis, comites Neophytos omnes, sex solummodò apud se retentis, ad vetera oppida remittit: Justum Vansurkium abs se cum mandatis amandat, ut ab Laureano Sobrino, Collegii Assumptionis Rectore, ducentis leucis distante, instrumenta ad fundandum oppidum idonea instanter peteret. Interim verò dum subsidia præstolatur, negotium suum apud Superos urgens, continuis precibus orabat, ne stygiis artibus tantæ spes corrumperentur. Si ab oratione discederet, in id maxime intendebat, ut vicini, remotique populi, ad sequendas Christi partes adjicerent animum.

FORTE sub id tempus, Martio vel Aprili mense, eò loci aderat cum suo nepote ex remotis locis commercii ergò advena Ethnicus, quem Romerus disertè de mysteriis nostris edoctum, liberaliterque donatum, multis verbis rogavit, ut Christi partibus populares suos conciliare veller: si id faceret, summam gratiam apud se initurum. Guiraqueraius (id advenæ nomen erat) roganti in speciem assentiens, summâ dissimulatione, ita ab Romero discessit, ut suos ad

novum

Paraquariû
facem Evangelicam in-
fert.

1645.

Terra itiani
Paraqua-
rium.

Petrus Ro-
merus expedi-
tioni præ-
ponitur.

Ab Indiis be-
nevole reci-
pitur.

CAPUT
XVI
Petrus Ro-
merus Divæ
Barbaræ op-
pidi funda-
menta jacit.

Subsidiarios
petit.

Vansurkium
in Paraqua-
riam amanda-
t.

CAPUT
XVII
Barbari in
necem Petri
Romeri &
Sociorum
conjurant.
Guiraque-
raius proditor.

novum oppidum, atque adeò ad Fidem Christi, invitare velle videretur. Sed is, suopre ingenio ferox & subdolos, in patriam redux, nihil fatius habuit, quàm si populares suos in Christianæ legis præconem acerrimè exacerbaret. Igitur quamvis plerique Societatis famâ allekti haud ægrè nuncium acciperent, tamen multi offensionem ostenderunt, præsertim hi, qui è Foïensi coloniâ, deserta Fide, aut ex Peruvîæ finibus, majoris libertatis spe, ad Ethnicos transfugerant: inter quos eminebat Mborosenius, apud Mamalucos quondam captivus, sed jam fugâ elapsus, concubinarum multiplicitate infamis, & ariolandi arte pro Deo se venditans, qui si oppida conderentur, phantasticæ divinitati suæ timens, sic circumjacentes populos in Romerum exasperasse fertur. In confinio, inquit, summæ miseræ felicitatisque versamur, ô Sodales: utramvis nova religio vel admissa, vel repulsa nobis concedet; in quam partem inclinabimur, declivis est via. Novæ religionis Sacerdotes, transmissis Paraquario, in viciniâ sedem jam fixere, quorum institutum est munusculis animos palabundorum allicere, allektos novis superstitionibus initiare, initiatos ad oppida reducere. Reductis verò severas leges imponunt, pluralitatem uxorum vetantes, & gentis etiam primores ad unam vetulam adigentes. Vino se ingurgitare, trucidare, pervagari, lubricines facere, apud novæ legis Magistros omninò vetitum est. Sed ne verba vobis dare videar, animum advertite in Nianduabuzuvium, Itatinensium facilè principem, irremediabili exilio levissimam culpam cum suis asseclis luentem. Conferre, si lubet, eam miseriam cum nostra, & avorum nostrorum libertate, qua quidquid lubebat, impunitis licebat, & disturbate periculosa principia, ne tempore, & advenarum industriâ, sine remedio malum corroboretur. In exemplo sint tot Neophyti, ab Societatis hominibus quasi indagine inclusi, qui quamvis jugum excutere jam velent, minimè possent: nam ubi nova religio animos mortalium fascinârit, corpora miserabili servitute simul illaqueentur necesse est. Sed remedium in manibus versatur, mali scilicet caput amputandum, ne pullulet. Morte luat temeritatis pœnam advena Sacerdos, ut severitatis exemplo alii ab audacia absterceantur. Hanc orationem excepit Guiraqueraii proditoris debacchatio, atram irarum bilem & impietatis venenum in Societatem evomentis, Christianæque Religionis onera in immensum extollentis, donec conspiratio constaretur.

*Mborosenius
conspirat.*

*Mborosenii
oratio.*

**CAPUT
XVIII.**

*Petrus Ro-
merus, Mat-
thæus Fer-
nandus &
Gonsalvius
Neophytus
mactantur.*

ostentum.

*Tucambius
sicariorum
Dux.*

CONFLATA conjuratione, Tucambius expeditionis dux, Guiraqueraio proditore in Socium assumpto, quadraginta sicarios armat, & ac si se suosque advenæ Sacerdoti Baptismi ergò traditum ipse, dissimulanter iter capeffit. Romerus contra, longè alia consilia volvens animo, cum summa cura excolebat Christianæ Religionis candidatos. Quod ab ea re otii erat, Divinis meditationibus impendens, Superos precibus fatigabat, ne prospera principia dæmonis odio disturbarentur. Hæc agitati res mira accidit: nam sacerdotale pensum persolvere volenti visum Romero est, precum Breviarium sanguine madere. Quare perspectâ ad Neophytos comites conversus: *Superi, inquit, de eruenta morte hoc prodigio forte nos admonent.* Cui subintulit Gonsalvius, è Tarecensibus Neophytis unus: *Quid quid sit de aliis, ego sanè non tergi-versabor, & vitam animamq, Christo lubenter impendam.* Nec inane fuit prælagium: nam nondiu post Tucambius, sicariorum dux, per dissimulationem, ne præda elaberetur è manibus, per certos homines Romero nunciat, se non procul oppido abesse, altero die cum numerosa suorum manu disciplinæ Christianæ ergò eò perventurum. Non defuit, qui tunc Romerum de necis periculo moneret. Altero die summo mane, nescio quæ anus cursu multum anhelans iteratò nunciavit, Barbaros ex remotis locis sicariorum more pictos non procul abesse, si se suamque vitam amaret, fugâ periculum præverteret. Contra ille felicem se futurum aiebat, si suâ morte Christi Fidem testari, & barbaram gentis impietatem sanguine expugnare posset. Itaque quamvis vacuo ferè in oppido, plerisque ad rusticationem dilapsis, versaretur, adduci non potuit ut fugeret: quin Gonsalvium Neophytum arma ad reprimendam vim expedire meditantem repressit, monens non nocendi, sed benefaciendi ergò, periculis se insinuasse.

Mox

Mox, Christi exemplo, proditori & sicarii obviam factus, quâ per se, quâ per Matthæum Fernandium, sui adventus causas explicat, rogans, ne vocantem Deum renuerent, corrumperentque occasionem sese è dæmonum servitute in libertatem filiorum Dei asserendi. Denique largè pro more donatos, ad curanda corpora; interim dum Sacrum perageret, tantisper dimittit. Sed eo ad aram pergente, Tucambius ratus destinatæ necis securitatem in præcipitatione esse, ferali voce tortori dat signum invasionis, qui immanem clavam rotans, nostrum Heroëm, piè **JESUM** inclamantem, victimam in incruenti Sacrificii vicem futuram, tribus ictibus contrito capite ferociter prostrernit. In tortorem indignatus nescio quis loci municipis Ethnicus Romeri auditor, in has voces erupit. *Quis, inquit, te dementavit furor, ut crudelis esse velis advenæ nulli hæcenus nocivo, & omnium salutem optanti? Cui subintulere sicarii. Et te, & tuos in admissi Sacerdotis pœnam mactabimus; nam si Sacerdotem apud vos habere placeat, ab nobis procul abesse lubitum est.* Inter hos tumultus Gonfalius Neophytus, quem supra pro Christo mortem optasse demonstravimus, & qui eodem die votum renovaverat, quasi ad prohibendam vim accurrens, sagittâ transfixus interiiit. Quo occiso, cuneatim Matthæum Fernandium Romeri socium invadunt, mactantque. Is Donatus erat, & in spem Societatis obtinendæ, quam ei tres Provinciales in mortis articulo concessuros sponponderant, nostris hominibus adhærens catechesi tradendæ, Apostolicis in expeditionibus per multos annos Indis utilem admodum operam navarat, donec privilegio suo usus, in ipsa morte noster factus, Societatem nostram heroicâ virtute illustraret. Intercæ Petrus Romerum fuso multo sanguine adhuc palpitantem, & vix animam jam reciprocantem, Ethnica anus ex quadam animi pietate, quâ immania vulnera hiabant, calidâ aquâ fovebat, si fortè refocillatus respiraret; sed sicarii fœminæ pietatem amoventes, ceu tygrides, ad felictam prædam tedeunt, dissecto ventre viscera riantur, linguam evellunt, digitos truncant, guttur abscindunt, donec animam efflâsse constaret. Dicerès dæmonem per ministros suos in viscera misericordiæ, & in manum illam tot oppidorum foundatione clarâ, tot millium Barbarorum Baptismo lassatam, necnon in guttur & linguam, organa prædicati Evangelii, quasi membrorum sibi infensorum delectu habito rabiem exercere voluisse.

PARRICIDIO additum sacrilegium: direpta sacra profanaque supellex, parricidis in prædam cessit; qui antequàm dilaberentur, præcisos Romeri digitos in ventris hiatum ex quadam superstitione immisere, autumantes id valere ad vindictam prohibendam. Sed quomodò se vindicaret is, qui ultrò sanguinem & vitam profuderat in opere caritatis, cujus meritis factum arbitramur, ut milites Hispani, à Prætorè Paraquariensi immisssi, adventiviis aquis præcluderentur, ne pœnam de parricidis sumerent. Inter tumultum, quinque superstites Neophyti Romeri comites fugâ elapsi, ad suos incolumes omnes, nisi quod unus vulnus acceperat, rediere, qui magno adjumento fuere, causas, & seriem parricidii sedulò & ritè indagantibus. Quamquàm Guiraqueraius proditor non dissimulaverat, sacre doctrinæ odio, & avitæ superstitionis retinendæ desiderio, graviter se, suosque, præsertim Mborosenium, advenæ Sacerdotis adventum, & ulteriora promovendæ rei consilia, graviter tulisse. Quam rem sic se habuisse, sex Sacerdotes Itatinensibus præfecti, testium fidem sequuti, scripto dictoque jurati affirmavere. Dilapsis fugâ parricidis, loci municipales, ex rusticatione reduces, mirum quantum, cognito multiplici scelere, indoluere. Compositis cadaveribus, viri, fœminæque, pro more gentis, jussis per vices ululatis, rursusque intercalari & horribili silentio, funera prosequuti terræ mandavere, donec septimo post mense ipsimet Ethnici, Petri Romeri & sociorum ossa, distinctis lipsanoticis inclusa, solatii & honoris ergò, ad Itatinenses Patres transferrent; qui auditâ Romeri morte, cum suis Neophytis, mixto lætitiæ & doloris sensu, inter lacrymas festum campanarum & vocum sonitum edidere. Idem præstitere Paraquarienses Socii, & cives, templaque omnia. Nec Tucumanenses officio suo defuere, omnibus clarissimum Heroëm debitis encomiis prosequentibus.

Romerium
invadit.

Catechumi-
ni fidelitas.

Gonfalius
trucidatur.

Et Matthæi
Fernandius.

Petrus Ro-
merus variè
torquetur.

Moritur.

CAPUT
XIX.
G:ta post
Petri Ro-
meri nec-
cem.

Vindicta di-
sturbatur.

Causa illata
mortis inqui-
ritur.

Cadavera
componun-
tur.

CAPUT
XX
Petri Ro-
meri vitæ
series.

Pueritia.

Studia.

Ad religio-
nem vocatio.

In Paraquar-
iam appul-
sus.

Vota.

Missiones.

CAPUT
XXI.
De Petri
Romero
oratione,
mortifica-
tione &
obedientia.

Orandi assi-
duitas.

Efficientia.

Afflictandi
corporis stu-
dium.

PORRÒ Petrus Romerus, Hispali in Bœtica honesto loco natus, pænè infans cum parentibus in Occidentalem Indiam transmisit. Ibi puero res mira accidit: nam in rapido flumine navigans, cum abreptâ aquæ impetu cymbâ conto ipse in profluente, auxilii & natandi expertus, adhæsisset, repente in ripam, nullo homine iuvante, delatus est, Superis, ut piè credendum est, pueri corpus ab submersione servantibus, qui tot animas ex æterno naufragio crepturus erat. Joanni Ladrada, Carthaginis in America Episcopo, pio castoque è Sancti Dominici familia viro, à parentibus traditus, ita inter ephœbos juventam transegit, ut nihil antiquius haberet, quàm optimi Præsulis mores in se transformare. Apud nostros homines non magis latinitate, quàm Religiosæ vitæ desiderio imbutus, Societatem nostram ambivit, jam tum ostendens, spreto Americano auro, animarum saluti se totum velle impendere. In eam spem Didaco Torres, primo Paraquariæ Provinciali designato, in Quitensi regno adhærens, ad celebrem Americæ isthmum navigavit, rursusque cum eodem obverso in mari navim conscendit, denique longissimo itinere probatus, in ipsa navigatione Societati se, multorum mortalium bono, anno hujus sæculi septimo, ætatis vigesimo-tertio, mancipavit. Tyroni Didacus Torres optionem dedit, ut si vellet, in Quitensi provincia rebus jam constitutis pacatisque frueretur; vel si in Paraquariam secum ire mallet, sciret plusquam sesquimille leucarum intervallo, per infesta ferocissimis hominibus loca, per montes frigoribus & altitudine terribiles, per paludes torrentesque, eundem esse; & dum eò perventum esset, summam rerum inopiam in infinita prope locorum vastitate sustinendam. Verùm hæc terriculamenta juvenem Christi Crucisque amatorem invitârunt magis, quàm retinuerunt: itaque nihil in deliberatione cunctatus, mediæ virtutis impatiens, arduam provinciam, in qua heroïcorum facinorum materia sufficeret, eligens, Limam Peruvix metropolim contendit: unde in novam provinciam cum primis fundatoribus per Chilense regnum amissus, Cordubæ Tucumanorum tyrocinium continuaturus, peragrata fermè totâ Meridionali Americâ, constitit. Ibi primus Paraquariensium Sociorum ritè religiosa vota concepit, confectoque per compendium studiorum curriculo, cum se Majoribus suis probasset, factis initiatus, ad Guaicuzcos amandatus, difficillima in palæstra Apostolica exercitationis rudimentum felicissimè posuit: continuavitque deinceps per totos fermè quatuor & triginta annos varias Indorum provincias percurrere, tanto successu, quanto opus fuit ad adipiscendam viri planè Apostolici famam.

QUAMVIS verò continui per tot annos labores, itinera, navigationes, ærumnæ, pericula, quibus Romeri vitæ partes omnes nexu quodam concatenatæ, nulum culturæ mentis otium reliquisse videantur; tamen si quis enucleatius perpendit potentiarum internarum ornatum, ita se is perpoliendæ animæ dedisse putabitur, ac si nihil egisset exterius. Præcipuum mentis cultum ab orandi studio semper quæsit. Quotidie intempestâ nocte è somno surgens tres quatuorve horas in Divinis colloquiis impendebat. Huic exercitio succedebat Sacrificium: Sacrificio per alteram horam continuato, pro communicato sibi Corpore & Sanguine Christi gratiarum actio. Porro diuturnum hoc orandi pensum sibi impositum, nulla defatigatio, itinera nulla, labores nulli inturbabant, satis ut appareret Divinam familiaritatem ei in summis deliciis esse, quam tanta constantia consecraretur. A Divino colloquio recedenti, sæpè vel nolenti erumpebant ignita verba, sensum animi in salutem animarum plerumque intenti prodentia; unde facilè quis conficiebat, apud Superos suam & cæterorum causam perinde agere. Profectò quàm esset hujus eloquentiæ peritus, qua Deus ipse impugnatur, testantur tot Barbaris impetratæ salutis argumenta, adeò ut Romero Deus ipse identidem insulurrasse videatur: *Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Corporis quoque afflictandi studium in Romero fuit eximium. Satis constat per triginta annos in rete pensili, aut humi, sine linteis, sine culcitra, nocturnam in veste diurna quietem cepisse, quam singulis noctibus quatuor horis terminabat. Cupediarum osor, cibi potionisque modum naturali necessitate finiebat: vini usu

perpetuò

perpetuò sibi interdixit. Præter imperatam statis tēporibus ab Ecclesia esuritionem, multoties jejunium, nullo obsonio ad aquæ potum & panis esum adhibito, usurpabat. Quotidie severâ verberatione in se animadvertēbat. Sæpè latera nuda laminis inter se concatenatis, quas aculei ferrati & murices asperabant, constringebat; torrido sub cælo, intolerabili pænè tormento, præsertim si corpus sanguineum vividumque, quale Romeri erat, nancisceretur. His artibus Virginitatem, quam precibus à Deo assidue flagitabat, totâ vitâ integram conservavit. Addebat oculorum modestiam, membrorum compositionem, morum gravitatem, cum mulieribus severitatem, quibus munimentis vim & insidias dæmonis feliciter eludebat. Mulier effrons pudicitiam ejus periclitari ausa, repulsam cum dedecore passa est. Quâ victoriâ dæmon exacerbatus, rursus tentavit ejus constantiam, sed Veneris telis impenetrabilem reperit. Jam de obedientia Apostolici viri promptum cuique erit, etiam silente me, æstimare, qui tot leucarum millia per tot regiones emensa, tot res pro salute animarum ab ipso præclare factas jussu majorum, ad calculum reduxit. Nemo deprehendisset imperata enervantem; nemo rerum iustarum causas curiosè indagantem. Nec minus fiducia erat superioribus in imperando, quàm Romero promptitudinis in obsequendo: ejus tui vel illud documentum est, quòd res arduas ei uni semper imponerent. Testantur id: Guaicurai ter aditi, Paranenses toties exulti, Jarosii tentati, Japeivientes ad Fidem reducti, Casapaminenses & Urvaicenses baptizati, Tapensis Provincia tot oppidis aucta, Mamaluci fugati, tot oppida in tutiora loca transportata, Itatinenses compositi, Imperium denique Christianum ultra Paraquarium amnem productum. Num prosperum eventum res imperatæ habituræ essent, nihil pensi habebat: suarum partium esse ratus iussa fideliter exequi, & exitum Deo permittere. Sociis admiratione attonitis, quòd tanto nisu linguæ Guaicuroorum perdiscendæ nullâ fermè spe gentis aliquando convertendæ insisteret, per litteras respondit, quamvis certò sciret suâ operâ Guaicuroorum neminem convertendum, tamen se lubentissimè linguæ eorum discendæ reliquam vitam impensurum, eâ se cogitatione consolans, quòd Deus exigit à nobis obedientiam & conatum, non rerum eventum.

EJus animi demissio in omni vitæ parte eminuit. Sub initia aditæ Societatis solertissimè cavet, necubi æstimari ab Sociis ulla in re posset; quòd ut assequeretur, occulta negligentia probra propalabat, exaggerabatque in triclinio. Domi si quid officii despiciatur esset, promptius, quàm alii detrectaverant, arripiebat. In itineribus famulorum vicem obiens jumenta componebat, onera deponerebat, cibos curabat. Nec verò in facilibus tantum demissionem hanc exercuit, arduis sese etiam per eam ingerere ausus est. Studiis Theologicis Cordubæ Tucumanorum non sine laude tum operam dabat, cum plures Barbarorum provinciarum Societati primùm demandarentur. Laborabatur operarum penuriâ, quam ut suppleret Romerus, studiorum cursum, atque adeò spem supremi gradus per quatuor solennia vota in Societatem obtinendi, abrumpi sibi ambivit. Quo facto, per omnem vitam humiliter de suo ingenio sentiendi omnibus ansam præbuit. Quod quàm arduum sit, clarius est, quàm ut à me lucem expectet. E diverso, quàm laudum suarum osor contemptorque, tam patiens convitiatorum & injuriarum, si quæ per temporum iniquitatem contingerent, constanter fuit. Quemdam Prætozem in se fulminantem tacendo repressit. Boni-aëris Gubernatorem, ob defensionem Indorum verbis & baculo minacem, eadem immobilitate refrænavit. Barbarorum nondum domitorum pervicaciam mirabili animi tranquillitate mansuefecit. Alapam ab furibundo homine sibi impactam non aliter vindicavit, quàm alteram maxillam præbendo: rupem verberari diceres. Jam verò de caritate ejus erga proximos, quis satis dicat? Annuentibus Majoribus voto se adstrinxit, inter Indos totam vitam positurum, & mancipii loco se illis futurum, ut quoscumque posset in libertatem filiorum Dei assereret. Nec inter verba steterè vota: factis meliùs amavit, quàm verbis: nam, ceu servus emptitius foret, singulorum bono inferviebat: nihil tam vile, tam abjectum, probrosùmve erat, quod non pro turpissimi capitis salute

Virginitas.

Obedientia.

Acceptio
levis ope-
rum.CAPUT
XXII.De ceteris
Petri Ro-
meri virtu-
tibus.Demissio
animi.

Patientia.

Caritas.

lubens amplecteretur. Terram aratro proscindebat, ligna & aquam humeris comportabat, corporibus medebatur, armenta curabat, gossipium & aliarum rerum semina terræ mandabat: denique ad infima quæque descendebat, quando ea officia corporum animarumque salus postulabat. Quoties ipse naufragium fecerit, non est pronum numerare: aded ut in proverbium abierit: Romerus naufragans. Quoties ipse ab equis non bene domitis excussus non sine vulnere: quoties ardentissimo sub Sole anhelus: quoties in fluminum transvadatione præcipitio proximus, inter paludes & arundineta implicitus: quoties à Barbaris, tygris, viperis vitæ discrimen adierit, dicere superfedeo, aded ut temerarius fuisse videri posset, nisi temeritatis opinionem egregiâ in Deum fiduciâ cortexisset. Si de eo periculis subtrahendo cogitarent alii, ipse è contrario, ne id fieret, omnem adhibebat industriam: quâ de re insignes ipsius ad suos Provinciales reperio litterarum epilogos. Instar multorum sit. *Scias velim, mi Pater, nullis discriminibus me terreri, lubenterq; libertate amisâ captivum inter Guaicuraos Barbarorum vitam me victurum, ut Barbaros Christo lucrifaciam: nam si IESVS meus pro ipsis mortuus est, quid ego humilis homuncio formidare debeo?* Hæc ille. Ubique vitæ suæ contemptor communis fortitudinis excessit modum; ubique eodem animi ardore perduravit. Inflammatum sacro ardore pectus per colloquia & conciones mirè ostendit. Sub Quadragesimi jejunii dies ultimos, ad confertam multitudinem de Christo spinis coronato verba faciens, insolito igne correptus, horrentem sentibus coronam capiti suo utraq; manu ita adpressit, ut se largiter cruentaret, non sine eximio animorum sensu. Porro ne recensitæ virtutes merito suo carerent, erga Deum caritate illis pretium dabat: caritatem denique palmari morte terminavit. Sublato Romero, successus est in regimine Itatinensium Justus Vansurkius, sub quo sequentibus temporibus multa factitata sunt æternis monumentis dignissima.

CAPUT

XXIII.

Joannes
Eugenius
Valtoda-
nus mori-
tur & lau-
datur.

In Indiam
navigat.

Societatem
ingreditur.

Inter Indos
laborat.

Innocentiam
conservat.

Pastorem
ovium agit.

Christum
spectare vi-
detur.

AD Paranam & Urvaicam Socii bis mille & amplius capita sacris undis immersere. Itapuz vivere desiit Eugenius Valtodanus, Benedicti Valtodani in supremo senatu senatoris planè eximii nepos: à quo Proregi Peruviam petenti in aulicum honorarium traditus, cum nihil mediocre ab tanti heri benevolentia sperare posset, spretis amplissimis spebus, in spem rerum æternarum Societati nostræ se mancipavit. Quâ re cognita, avunculus mirum quantum excanduit, ægerrimè præsertim ferens, nepotem carissimum in ultimo coadjutorum gradu militare debere: & mox litteris ad Societatis Generalem datis postulat, ut imperet eum sacerdotio saltem honestari. Nec abnuvit Claudius Aquaviva. Sed Eugenius noster, gradu suo contentus, sacrum honorem non admisit. Posito Limæ tyrocinio, in Tucumaniam missus, etiam ante fundatam Provinciam, primis Sociis egregiam operam navavit, & perseveravit per quinquaginta fermè annos in his Australibus regionibus, tot & tantis virtutibus innocentiam suam, quam nullo peccato mortali totâ vitâ maculavit, ornare, ut viri graves cum illustribus nostræ Societatis coadjutoribus eum conferri posse censuerint. Sub devexam ætatem pascendis ovium gregibus ad vestiendum Neophytos nostros manu nudiores præpositus, in eo officio usque annum ætatis octogesimum magnâ omnium ædificatione perstitit. Certumque est, optimum senem plus veræ laudis ac commendationis in ovibus pascendis indeptum, quàm si avunculi senatoris, & Peruvix Proregis fulcimentis, ad quascumque novi orbis divitias ac dignitates admotus fuisset: & profectò pro contemptis terrenis honoribus celum habuit favorabile: nam dum antecineriales dies Sancti Michaëlis in Tucumania urbis cives solitis ineptiis perturbarent, & solus noster Valtodanus Venerabile Sacramentum positus reverenter genibus in templo nostro adoraret, corporeis oculis videre meruit venientem ad se Christum Dominum, in talari & cruenta veste Crucem humeris gestantem, ac tantum non rursus sub onere fatiscentem; quem cum ingenuâ simplicitate interrogasset, quò tandem tanto labore pergeret? respondit bonus JESUS, aliquantulæ quietis ergò se ad templum nostrum divertisse, quòd in reliqua urbe nullum locum suis rebus accommodatum, bacchanalibus ubique pestilentibus; repe-

risset

riffer; quo dicto, famulum suum incredibili primùm dolore, deinde gaudio perfundens, videri desit. Quo ostento Provincia Paraquariensis incomparabili favore obstrictam, & supra merita tanti principis iudicio hospitioque honestatam, se sensit.

PORRO sub id tempus in hac Provincia ducenti circiter Socii novem Collegia & viginti quatuor sedes apud Indos occupabant, domi forisque utiles. Ex centum sacerdotio initiatis, pauci admodum Hispanis procurandis, quadripartitis Æthiopum, Indorum, & Hispanorum virorum juvenumque sodalitatibus regendis, necnon litterarum magisterio, atque solitis collegiarum ministeriis gnaviter occupabantur: plerisque inter Indos degentibus, aut è Collegiis per certa temporum intervalla emissis, & longè latèque Apostolico more excurrentibus: adeò ut Claudius Aquaviva, huius Provinciæ author, opinione non falsus sit, dum existimavit, Paraquariensi Provinciæ splendorem quidem urbium defuturum, sed eum defectum compensatum iri frequentibus ad Barbaros excursionibus: quod sanè ab prima fundatione usque ad hæc tempora ita evènit, ut jure merito Paraquariam Missionariorum Provinciam nuncupare possis. Quamquam non negarim novarum expeditionum cursum aliquousque retardatum, ob infestationem Mamalucorum, & penuriam Sociorum rebus conservandis vix sufficientium. Quæ penuria subsequenti tempore ob creditas calumniatorum fabellas crevit, retentis in Europa optatissimis Sociorum subsidiis, eoque frustratis numerosioribus Barbarorum conversionibus, tum multiplicandis, cum benignum nobis sidus affulserit. Et sanè his, de quibus scribimus annis, non unis in locis affulgebat spes usque ad nostra tempora continuata dilatandi Christiani imperii; inflammante præsertim Sociorum animos trans Paraquarium & in Chaquensis provinciæ aditu recenter fuso sanguine, & adventibus plerisque grandibus Heroum vestigiis pedem insigere. Nec abnuebant, quantum per inopiam operariorum licebat, Franciscus Lupercius Provincialis, paulò post è Paraquaria ad Peruviam Societatem moderandam evocatus, quantæcumque expeditionis urgendæ capax, & Joannes-Baptista Ferrufinus Italus, ejus successor, placidi quidem vir ingenii, sed in causâ lucrandarum animarum plus satis incalentescentis. Quibus inceptoribus quamvis nova oppida fundari non potuerint, Socii tamen quanto numero potuere, Barbaros, per latissimas regiones dispartatos, ad Christi ovile reducebant, reductosque pascebant, magno semper rei Christianæ incremento. Præerat hoc anno Urvaicensibus Patanensibusque Sociis Josephus Cataldinus, Franciscum Diastanium successorem mox habiturus, tantam laudem promeritus, quantam ei peperere per medium fermè sæculum inter Barbaros continuari labores, & virtutes planè Apostolicæ. Eminebant inter tres & quadraginta Sacerdotes ei subcenturiatos Simon Maçeta, Claudius Ruferius, Paulus Benavidius, Didacus Salazarius, Josephus Oregius, Petrus Mola & Franciscus Cespedes, non ita pridem defuncti, grande nomen in continuatione Annalium cum superstitibus fortituri. Sublato verò nuper Petro Romero, sex Itatineses Socii, duce Justo Vansurkio Mansilla, in ultiores palmas intendebant, quas non diu post supeditavere Mamaluci prædones, interfecto crudeliter in defensione sui ovilis Alfonso Ariâ, excelsi viro animi, multisque victoriis decore: & vexato supra modum Christophoro Arenâ, qui post Itatinesis regionis devastationem, & violentam à prædonibus detentionem, morbo ob dissipatos Neophytos ex mæore, ut creditum est, contracto, tantum non in oculis meis fatis ad Urvaicam piè concessit, sepultusque ad Didaci Alfari, Rochi Gonsalvii, & sociorum latus: ut qui propè ad Martyrii gloriam accefferat, Heroibus jungeretur. Socios in Calchaquina valle degentes regebat Ferdinandus Torreblanca, majori labore, quàm fructu; pervicacissimâ gente avitos mores ejurare renuente. Nihilominus persistebat Societas duabus in sedibus malignum hunc agrum excolere, obstinationem Barbarorum Christianâ constantiâ everberare omni ope contendens. In Collegiis florebant emeriti senes Didacus Boroa, Franciscus Vasquius Truxillius, Christophorus à Torre, & alii præstantes viri, à quorum laudibus, quamvis defuncti sint, mihi

CAPIT
XXIV.
Provinciæ
status.

erit abstinentium, ne antevortam tempora, resque alteri volumini destinatas malignè deflorem. Et longè potiori jure commendationi superstitum (contentus eorum facta suis temporibus pro more narraſſe) superſedebo, non neſcius vivam virtutem ſemper ſuis laudatoribus faceſſere negotium, & longè ſecuriùs laudari eos, quorum merita in tuto verſantur. Aſſerere tamen non verebor, omnibus Paraquarienſibus Sociis virtute nihil carius eſſe, & infra propriam virtutem nihil antiquius habere, quàm omni hominum generi prodeſſe. Inſtigante eos, poſt Majorem Dei gloriam, Regis Catholici múnificentiã, minimam hanc provinciam non interruptis favoribus proſequentis, nullisquè ſumptibus parcentis, quò idonei propagatores fidei ex Europa hùc mittantur, & miſſi alantur, veſtiantur, defendantur, rebusque omnibus procurentur. Et ſanè ex grati animi deſiderio, omnibus lætitiis exilière Paraquarienſes Socii, quando ipsis compertum fuit, Societatem noſtram vniverſam in octavis Comitii ſuis generalibus decreviſſe, indicenda eſſe ſuffragia pro Rege Catholico, eiſque nomine Congregationis agendas gratias, ob magnos ſumptus, quos fecit, facitque in dies in Indicis Miſſionibus. Quã etiam gratitudine ductus Andreas Rada Paraquariæ noſtræ, ut vocamus, Viſitator, præter quotidianas in Sacris omnibus apprecationes, & menſtrua ſacrificia pro Catholica Majeſtate ab ſingulis Miſſionariis litari ſolita, nuperrimè injunxit in cunctis hujus provinciæ ſedibus, poſt invocationem Sanctorum, quotidie pro Regis Catholici incolumitate preces eſſe fundendas; omniſque modo adnitendum, ut Regiæ múnificentiæ pro noſtra parvitate correfpondeamus. Quibus in votis quieſcere geſtit calamus, antè Deum precatus, ut Philippo Magno, in præmium propagatæ & conſervatæ ubique Fidei, necnon procuratæ tot mortalibus ſalutis, poſt diutiſſimum in terris imperium, Regnum interminabile concedat.

FINIS.

INDEX